

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Мойсеєнко Вікторії Василівни
«Асертивність як соціально-психологічний механізм вибору стратегій
статусної поведінки студентською молоддю»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність обраної теми дослідження не викликає сумнівів, адже вивчення стратегій статусної поведінки в рамках студентського середовища викликає значний інтерес, оскільки період студентства – це перш за все, період становлення і формування особистості, в якому складаються суспільні відносини і встановлюється соціальна ієрархія. Перебування в статусі студента закладу вищої освіти передбачає вироблення нових компетенцій, нових поведінкових стратегій. У зв'язку з цим, дослідження вибору стратегій статусної поведінки є актуальним і затребуваним у часі.

Об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження заперечень не викликають. Дисертант застосовує адекватні їм теоретичні та емпіричні психологічні методи дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім. Він забезпечений використанням широкого методологічного інструментарію та джерельною базою. Дисертантом обрано низку взаємодоповнюючих підходів до аналізу й узагальнення теоретичних ідей та практики психологічного забезпечення, використано загальнонаукові і спеціальні методи наукових досліджень, здійснено аналіз психологічної літератури.

Все це свідчить про високий ступінь обізнаності дисертантки з теорією та практикою досліджуваної проблеми, що і дозволило автору визначити тему, об'єкт і предмет дослідження. Позитивне враження справляє також

розробка методологічної основи і методів дослідження. Сформульовані автором мета і завдання дослідження також відбивають його наукові позиції.

У процесі роботи авторка вирішує низку наукових завдань, які конкретизовано у відповідних розділах та параграфах дисертаційного дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що вперше на основі системного теоретико-емпіричного дослідження розроблено та операціоналізовано структурно-функціональну модель асертивності як механізму вибору стратегій статусної поведінки студентською молоддю; з'ясовано особливості прояву асертивності; виявлено психологічні чинники (ціннісні орієнтації, соціальні стосунки, особистісна самоактуалізація) формування асертивної поведінки; визначено структурні складові асертивності: когнітивний, емоційно-регулятивний, конативний; визначено специфіку проявів статусності у студентської молоді; теоретично обґрунтовано і емпірично досліджено стратегії статусної поведінки у студентів (стратегія активної самореалізації, деструктивна стратегія, асертивна стратегія, стратегія особистісного зростання); виявлено взаємозв'язки між компонентами асертивності та стратегіями статусної поведінки у студентської молоді; поглиблено та уточнено: уявлення про зміст, психологічні чинники та умови формування асертивної поведінки, сучасні теоретико-методологічні підходи до вивчення прояву стратегій статусної поведінки у студентської молоді; набули подальшого розвитку: дефініції «асертивність», «асертивна поведінка», «статус», «стратегії статусної поведінки», погляди на підходи вивчення прояву стратегій статусної поведінки у студентської молоді.

Зміст дисертації Мойсеєнко В.В. відповідає її плану, а структура – дослідницьким завданням. Текст підпорядкований законам формальної логіки, викладений системно і послідовно. Це дає змогу використовувати дане дослідження з метою подальшого розвитку психологічної науки,

відкриває широкі можливості використання цих результатів практиками.

Матеріали дисертації викладено відповідно до плану роботи, загальні висновки та висновки за розділами ґрунтуються на результатах проведеного дослідження та відображають зміст викладеного матеріалу.

Практичне значення отриманих авторкою результатів дослідження полягає в тому, що вони забезпечують можливість подальшої діагностики різних проявів статусності, що, в свою чергу, дозволяє прогнозувати варіанти вибудовування професійної кар'єри та статусних відносин; апробований у дослідженні комплекс психодіагностичних методик доцільно використовувати для моніторингу розвитку асертивної поведінки. Отримані результати дослідження можна використовувати в профорієнтаційній роботі та роботі з персоналом або підборі кадрів; використані в освітньому процесі закладів середньої освіти різного типу, підготовці майбутніх фахівців-психологів у закладах вищої освіти та при підвищенні їх кваліфікації, при розробці професійних програм корекції.

У першому розділі *«Теоретичні підходи вивчення асертивності як соціально-психологічного механізму вибору стратегій статусної поведінки в сучасній психологічній науці»* розкрито сучасні контексти вивчення проблеми стратегій поведінки особистості; проаналізовано й узагальнено психологічні чинники формування асертивної поведінки, а також розглянуто сучасні підходи до вивчення особливостей статусу сучасної студентської молоді. Дисертант вмотивовано підходить до теоретико-методологічного аналізу підходів різних вчених до трактування понять «асертивність», «стратегія поведінки», «статус», на основі якого автор доводить, що у трактуванні цих понять не існує єдиної точки зору і вони потребують уточнення. Авторка дисертаційного дослідження дає обґрунтоване і більш повне визначення цих понять.

Заслуговує на увагу запропонована структурно-функціональна модель асертивності, як механізму вибору стратегії статусної поведінки.

Дисертанткою визначено структурні компоненти, до яких віднесено: когнітивний, за критерієм здатності аналізувати власні дії, адекватно оцінювати ситуації, конструктивно вирішувати проблем, аналізувати свою поведінку та поведінку інших людей, готовності приймати рішення в ситуаціях невизначеності; емоційно-регулятивний, за критерієм адекватності прояву емоційних реакцій, саморегуляції емоцій, сміливості в соціальних контактах, вміння управляти своїми реакціями, здатності контролювати себе, свої думки, вчинки, дії; конативний, за критерієм здатності приймати рішення, вільно спілкуватися з людьми і виражати свої думки і почуття, відстоювати свої інтереси, відкрито заявляти про свої цілі і наміри, доводити розпочату справу до кінця; стратегії статусної поведінки (показники: спрямованість поведінки, тактичні прийоми і способи, що характеризують статусну поведінку, виявляють ступінь прояву та переваг основної стратегії).

У другому розділі *«Організація та методичне забезпечення емпіричного дослідження асертивності як механізму вибору стратегії статусної поведінки студентською молоддю»* наведено дані щодо організації та методичного забезпечення емпіричного дослідження. Зазначено, що для реалізації завдань емпіричної частини дослідження були відібрані методики, спрямовані на вивчення розвитку асертивності та прояву стратегії статусної поведінки студентською молоддю. Перелік методів, етапність та обсяг проведеної роботи сумнів не викликають. На першому етапі дослідження було проведено аналіз результатів структурних компонентів асертивності та стратегії статусної поведінки. На другому етапі було визначено характер взаємозв'язків асертивності з показниками структури стратегії статусної поведінки. На третьому етапі дослідження перевірялося припущення про те, що психологічні чинники обумовлюють розвиток асертивної поведінки студентської молоді. Четвертий етап дослідження мав за мету виявити взаємозв'язки між асертивністю та стратегіями статусної поведінки.

У третьому розділі «Емпіричне дослідження асертивності як соціально-психологічного механізму вибору стратегій статусної поведінки студентською молоддю» представлено результати емпіричного дослідження. Підтверджено, що студентська молодь орієнтована на освіту як певну стратегію статусної поведінки. Виявлено, що на підтримку та підвищення статусу впливають: фізичне домінування, підтримка соціальних зв'язків, професійне просування, матеріальне благополуччя. З'ясовано, що асертивність має взаємозв'язок зі стратегіями статусної поведінки, і, як наслідок, може впливати на подальший вибір стратегії. Виявлено чотирьохфакторну структуру взаємозв'язку асертивності та стратегій статусної поведінки, яка задається факторами: «стратегія активної самореалізації», «деструктивна стратегія», «асертивна стратегія», «стратегія особистісного зростання». За результатами факторного аналізу були виявлені поведінкові характеристики особистості: цілеспрямованість, вміння знайти компромісні рішення без використання маніпуляцій, активна участь у життєдіяльності групи, контроль власних дій, ініціатива у спілкуванні, реалізація власного потенціалу внаслідок саморозвитку, спроможність до миттєвого пізнання, прагнення до гармонійного буття, лідируюча позиція, вербальна активність, встановлення сприятливих відносин, розширення міжособистісних зв'язків, реалізація своєї соціальної ролі.

Основні теоретичні положення та результати дисертаційного дослідження повно відображено у 17 публікаціях, зарахованих за темою дисертації, з яких: 5 статей, що опубліковані у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затвердженого МОН України, 2 статті у зарубіжних виданнях, 1 розділ в колективній монографії, 9 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та інших виданнях. Слід наголосити відсутність порушення авторкою академічної доброчесності.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за необхідне зазначити певні зауваження та побажання щодо покращення змісту дисертації:

1. Основна дослідницька категорія дисертаційного дослідження «стратегія статусної поведінки» заслуговує схвалення новизною та виразною актуальністю її застосування. Проте, на нашу думку, бажано було б більш чітко визначити, як її внутрішню структуру, основні складові, так і місце серед інших категорій соціальної психології.

2. Слід позитивно відзначити розробку та операціоналізацію структурно-функціональної моделі асертивності, як механізму вибору стратегії статусної поведінки. При цьому потребує уточнення та більш ґрунтовної аргументації визначення, серед чинників асертивної поведінки, саме таких параметрів, як-то: «соціальні стосунки», «ціннісні орієнтації», «особистісна самоактуалізація».

3. В емпіричній частині дослідження авторкою представлено детальний аналіз достатньо відомих психодіагностичних методик, наприклад, методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, методики «Діагностика самоактуалізації особистості» САМОАЛ (А. Лазукін, адаптація Н. Каліної) та ін., а також опис процедури проведення кореляційного, факторного аналізу. Можливо, частину такої інформації можна було б перенести у додатки до дисертації.

4. При інтерпретації даних, отриманих дисертанткою в емпіричному дослідженні, бажано було б більш ретельно співставити та порівняти власні результати з напрацюваннями інших вітчизняних та зарубіжних науковців у цій сфері.

Проте, наявність зазначених окремих недоліків не впливає на позитивне враження від дисертаційного дослідження В. В. Мойсеєнко, яке присвячене актуальній темі, має теоретичне і практичне значення і складає відповідний внесок у теорію й практику соціальної психології.

Дисертаційне дослідження В. В. Мойсеєнко «Асертивність як соціально-психологічний механізм вибору стратегій статусної поведінки студентською молоддю» є логічним, самостійним, завершеним дослідженням, таким, що відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення

експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 р., а її автор Мойсеєнко Вікторія Василівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,

професор кафедри психології

Львівського державного університету

внутрішніх справ

Зоряна КОВАЛЬЧУК

